

Din publicațiile „CULTUREI ROMÂNE“

ȘCOALA ȘI ȘCOALELE
BIBLIOTECA PEDAGOGICĂ

No. 6895
7508

Pentru

Întărirea sufletească a țării

„Formarea educatorilor poporului“

Discurs ținut în ședința Senatului dela 14 Decembre 1905

DE

I. GAVANESCU

SENATORUL UNIVERSITĂȚII DIN IAȘI.

BUCUREȘTI

TIPOGRAFIA CURȚII REGALE, F. GÖBL FII

19. — Strada Regală, — 19

1905.

Din publicațiile „CULTUREI ROMÂNE”

Inv. 7508

CASA ȘCOALII
BIBLIOTECA PEDAGOGICĂ

No 6895

Pentru

Întărirea sufletească a țării

„Formarea educatorilor poporului”

Discurs ținut în ședința Senatului dela 14 Decembre 1905

DE

I. GAVANESCU

SENATORUL UNIVERSITĂȚII DIN IAȘI.

1110.
Doc.

BIBLIOTECA CENTRALĂ

UNIVERSITĂȚII TĂRĂ

BUCUREȘTI

BUCUREȘTI

TIPOGRAFIA CURTELII REGALE, F. GÖBL FII

19. — Strada Regală, — 19

1905.

374.1(498)

Domnilor Senatori,

Discuțiunea proiectului de răspuns la Mesagiu se prezintă de data aceasta în condițiuni cu totul excepționale.

Cuvântul Coroanei amintește țării că ne aflăm în pragul anului al 40-lea al domniei sale, al unei domnii glorioase și fericite. Patru-zeci de ani de la întemeierea dinastiei slăvite și respectate; 40 ani de regim constituțional.

Câtă experiență de maturitate politică adunată în timpul acesta, din peripețiile vieței noastre publice ! Câtă lumină de conștiință în adâncimea puterilor străvechi ale simțului național ! Sunt pagini strălucite de lupte eroice și de visuri împlinite, pe cari le citește cu entuziasm mândria noastră națională.

Ori cât am fi siliți de cerințele vieței practice, să ne încordăm atențiunea numai la nevoile urgente ale momentului, nu putem, când ascultăm aceste cuvinte de amintire ale Coroanei, să nu ne luăm o clipă de răgaz și de reculegere, în care sufletul nostru simte o mișcare deosebită, o emoție ce se aseamănă cu fiorul religiozității, căci ni se deșteaptă în conștiință legătura noastră cu ceva mai presus și mai durabil de cât noi, cu viața mare și nemuritoare a poporului, cu tot trecutul lui de glorie și viitorul lui de aspirațiuni frumoase. În această clipă de reculegere, este cu neputință să nu simțim și să nu avem nevoie a mărturisi iubirea noastră și admirația adâncă, pentru Acela, care timp de 40 de ani și-

nând neclintit cârma statului, și-a identificat idealul vieții sale cu idealul poporului nostru; pentru eroul care a dus la biruință sigură vitejia strămoșească a ostașului Român; pentru cârmaciul a cărui înțelepciune suverană a dat simțului nostru politic conștiința de sine; pentru Acela a cărui maiestoașă mândrie, a fost ursită să simbolizeze așa de bine mândria și maiestatea poporului român.

Și, D-lor Senatori, când suntem în ajunul jubileului de 40 de ani a Aceluia care a simbolizat așa de bine însușirile alese ale neamului nostru, nu putem să nu legăm în sufletul nostru sentimentul de admirațiune și recunoștință pentru El, pentru prezent, cu sentimentul de recunoștință și admirațiune pentru întregul nostru trecut, pentru geniul tutelar al neamului, pentru acel instinct providențial, care este însuși geniul latinității noastre, și care nu numai pentru noi, dar și pentru străinii ce ne cunosc bine istoria, este obârșia simțului politic al poporului nostru, însușire aleasă, moștenită dela poporul cel mai politic al lumii, dela poporul—rege.

Acel simț politic ne-a călăuzit așa de bine în toate împrejurările grele ale țării noastre, și ne-a lăcut să ne putem scutura de toate protectoratele străine, și să ne croim calea liniștei interne prin stabilirea unei dinastii și alegerea ei norocoasă. Lui datorăm că soarta a încredințat cârma Statului unei inteligențe și energii, care strălucește între suveranii Europei, prin atâtea virtuți alese.

Acestui simț politic mai datorim astăzi, D-lor, că s'a putut, în împrejurările actuale, să se inaugureze politica națională în afară, apărându-se conaționalii noștri de sub un stat străin, fără ca prin aceasta să-și piardă câtuși de puțin România reputațiunea ce și-o câștigase de «punct de reazăm al păcii și al ordinei în Orient».

Cunoaştem, D-lor, foarte bine, că această afirmare a politicei noastre naţionale în afară, a provocat un conflict regretabil cu statul grec; dar ştim tot aşa de bine că Grecii, aşa cum luptă în contra naţionalităţii Aromânilor din Macedonia, sunt în greşală; că aşa cum luptă, ei săvârşesc un păcat împătrit.

Săvârşesc un păcat în contra umanităţii! (*aplauze*), fiindcă ororile cari le comit în contra Aromânilor, fără alegere de vîrstă şi sex, în contra copiilor, în contra femeilor, în contra bătrânilor, întru cât aceştia nu se dau de Greci, este un act care ruşinează pe un popor, îl pune mai pe jos de linia umanităţii, îl aruncă în rândul fiarelor sălbatice!

Este, D-lor, un păcat moral de ingratitude către noi, fiindcă în vremuri furtunoase i-am adăpostit. Amorţiţi cum erau de tiranie şi de ananghie, ţara noastră i-a încălzit la sânul ei nilos; şi atunci, când cultura lor era risipită şi nimicită în propria lor patrie, la noi au găsit, în Iaşi şi Bucureşti, o Atenă nouă, alimentată de bogăţiile generozităţii noastre (*aplauze*).

Este, D-lor, apoi un păcat mare către spiritul modern al libertăţilor şi al naţionalităţii. Şi tocmai acestui spirit îşi datoreşte Grecia existenţa ei de azi. Acest spirit a făcut să vină din depărtări eroi cari să-şi dea viaţa pentru liberarea patriei lui Omer şi a lui Platon; acestui spirit a căzut jertfă un geniu mare ca Lord Byron şi atâţia umanitarişti aprinşi de cultul libertăţilor omeneşti; şi tocmai încontra acestui spirit protector al Greciei moderne păcătuiesc bandele greceşti, când îi aruncă în faţă sângele nevinovat al Aromânilor.

Şi mai comit Grecii încă un păcat, păcat groaznic în contra lui D zeu, care cu siguranţă se va întoarce în contra lor. Simţind că ororile şi crimele lor sunt aşa de

mari în cât toată gloria universală și eternă a lui Omer nu le poate acoperi, au luat crucea, și acest simbol al mântuirii și al iubirii l'au transformat în simbolul urelor de rasă și al intoleranței religioase (*aplauze călduroase*), răstignind astfel încă odată pe dânsa, în ochii lumii, acele principii sfinte pentru cari Mântuitorul s'a sacrificat, *iubirea de oameni!* (*Aplauze*).

D-lor, Mesagiul Regal, ca și cum s'ar fi inspirat de solemnitatea deosebită a momentului istoric ce se apropie, a schițat un adevărat program întreg de lucru al civilizației noastre contemporane. Toate interesele sunt prevăzute, atât sufletești cât și morale, ale României de astăzi.

Omagiul cel mai elocuent ce s'a adus acestui frumos Mesagiu a fost în Cameră, unde opozițiunea, par'că din sistem, l-a ocolit, a deplasat discuțiunea, transformând-o într'o discuțiune mică, de personalități mărunte.

Noi ne vom arăta omagiul nostru către el astfel: vorbind de el.

Dar pentru ca discuțiunea să fie de folos, în scurtul timp de care dispunem fiecare, trebuie să recurgem la principiul economic al diviziunii muncii.

Eu îmi voi lua, D-lor Senatori, voia, de a atinge înaintea D-voastră numai una din chestiunile amintite în Mesagiu și care stă în legătură cu politica generală culturală a țării.

Intre legile anunțate în Mesagiu, una, de un interes remarcabil, este legea care ni se promite de a se aduce în discuțiune cu privire la *pregătirea educatorilor poporului*, adică legea învățământului normal.

Voiu atinge această chestiune numai întru cât poate să fie tratată în linii mari înaintea D-voastră, cu oca-

ziea discuțiunii de astăzi dela Mesagiu, rămânând ca ideile mai amănunțite și tehnice să fie expuse atunci, când legea va fi adusă în desbaterea D-voastre. O voi pune deocamdată în cadrul general al legilor anunțate în Mesagiu.

Ași putea împărți aceste deosebite legi în două mari categorii: *legi cari privesc scopuri de urmărit și legi cari privesc mijloacele pentru realizarea acelor scopuri.*

Scopuri mari de urmărit sunt acelea cari se raportează la îmbunătățirile soartei mulțimii, la reducerea sarcinilor ei, la sănătatea țăranului, la buna lui stare materială; mijloacele, pe lângă acelea coprinse în legile economice și financiare, e legea însemnată care a și fost discutată și votată mai deunăzi în Senat, legea petrolului, precum și aceea care are de scop a mări bogăția țării prin întinderea suprafeței cultivabile. Afară de acestea, avem mijlocul esențial: întărirea fizică a țării, armata; și în fine mijlocul tot așa de însemnat al *întăririi sufletesti a țării.*

În categoria întăririi sufletesti a țării intră, D-lor Senatori, legea, care este anunțată, pentru pregătirea corpului profesoral. Mai intră tot în această categorie legea, care astăzi se află în discuțiunea secțiunilor Senatului, legea clerului și a seminariilor, fiindcă înălțarea și întărirea bisericei, ca și înălțarea și întărirea școalei, sunt mijloace prin care se fortifică sufletul națiunii.

D-lor Senatori, eră natural să se aducă în discuțiune, dintr'o preocupare de stat însemnată, și să se anunțe de pe acum mijloacele de pregătire a educatorilor poporului. căci aceasta este o chestiune vitală pentru națiunea noastră. Mai ales, în momentul de față, ea este și o chestiune urgentă, și de aceea îmi permit a o releva în câteva cuvinte.

D-lor, este un cuvânt și un adevăr aproape banal, când se spune că școala este organul național prin care se propagă, din generație în generație, știința și experiența omenească. Deși se zice poate tot așa de des, se accentuează și se adâncește însă mai puțin ideea că, pentru ca acest organism al culturii naționale să funcționeze bine și cu efecte reale, trebuie ca conducătorul lui, sufletul școlii, să fie la înălțimea sa. Și din punctul de vedere tehnic și din punctul de vedere general politic, de stat, această idee trebuie cu desăvârșire pusă în lumină.

D-lor, oricâte reforme s'ar face cu privire la învățământul public și la școală, toate vor fi aproape zadarnice, dacă nu se va face aceasta, una, centrală și definitivă : prepararea specială a educatorilor. Adesea când vedeam multe proiecte de reforme ce s'au propus succesiv pentru îmbunătățirea învățământului nostru public, îmi ziceam : de ce oare nu se bagă de seamă că este una care are precădere absolută și care le face pe multe din ele inutile? Anume reformarea, dar reformarea bine meditată, bine studiată și completă a pregătirii corpului didactic. Ori câte legi s'ar face pentru a se determina ce trebuie să se învețe și ce trebuie să se facă în școli; ori câte schimbări de program, ori câte regulamente s'ar scri și s'ar dicta, totul se izbește de această întrebare: Cum le va înțelege și pune în practică acela căruia se vor adresa ele, — profesorul? Căci și programele despre ceea ce trebuie să se predea într'o școală, și chiar cărțile ce se scriu pe baza lor, nu pot să dea sufletului acea direcțiune definitivă care formează nu numai spiritul, ci omul întreg, cu modul lui de a simți și lucra, cu caracterul lui complet.

Din punctul de vedere înalt politic al preocupărilor

sale, omul de stat trebuie să-și pue totdeauna întrebarea: Cu ce mentalitate generală trebuie să contez în țară și care îmi sunt colaboratorii firești, cari, înțelegând scopurile și idealurile țării și statului, sunt chemați, prin sarcina lor publică, să 'mi dea elementele și energiile sufletești necesare la realizarea idealurilor țării? Numai întru cât acele idealuri ale țării vor fi înțelese și simțite de marea mulțime, voi putea fi sigur că ele vor deveni o realitate. Și aceasta se poate îndeplini, numai întru cât educatorii le vor fi priceput și le vor fi introdus în spiritele mulțimii.

De acea, D-lor Senatori, ideea aceasta de stat se vede în toate preocupările cari au cerut garanții și condițiuni din ce în ce mai serioase și mai grele pentru aspiranții la cariera de educatori, garanții serioase și grele și, cu deosebire, mai multe și mai îndelungate decât la toate celelalte ramuri de activitate publică.

Și mă gândesc acum, d-lor, nu numai la pregătirea și recrutarea învățătorilor și institutorilor, ci mă gândesc la întregul corp profesoral, prin urmare și la profesorii secundari, de a căror pregătire cu siguranță că se va preocupa legea învățământului normal, ca să fie completă. Ba încă necesitatea interesului ce trebuie acordat acestei părți a corpului didactic este și mai evidentă, prin urgența pe care o reclamă starea lui actuală.

Dacă pentru pregătirea învățătorilor și institutorilor vorbesc interese mari de Stat, nu sunt mai mici interesele generale cari impun atenției noastre pregătirea profesorilor secundari, chemați a forma mentalitatea acelor straturi ale spiritului public, cari iau parte mai direct la mersul afacerilor țării, formează și influențează curentul opiniunii publice, și determină mișcările vieții noastre politice. Căci din absolvenții învățământului se-

cundar se recrutează conducătorii societății în toate direcțiile; cu cantitatea de cunoștințe și cu felul de deprinderi mintale dobândite acolo, rămân cei mai mulți în cariera lor ulterioară.

Și cel care îmbrățișează cariera medicală și cel care îmbrățișează cariera juridică, de magistrat sau de avocat, fără a mai vorbi de cei cari apucă alte căi de îndeletniciri sociale, toți aduc în ocupațiile vieții lor speciale acele porniri și deprinderi ale minții și ale inimei, luate din instituțiile de cultură generală. Este evidentă dar, din acest punct de vedere, trebuința interesului deosebit ce trebuie să se dea formării corpului didactic secundar. Este evidentă și din altă considerație: pentru greutatea mai mare a tehnicii didactice în învățământul secundar. E destul să pun înaintea d-voastră o singură dovadă pentru aceasta.

Un învățător sau institutor, propune singur unei clase de elevi cunoștințe din toate materiile programei. Mulțimea și varietatea cunoștințelor se armonizează astfel singure, trecând prin un singur spirit care le propune. Învățătorul sau institutorul, având să predea din toate materiile aceluiași elevi, știe cât să dea din fiecare și cum să le proporționeze, așa că unitatea intelectuală să realizează dela sine în spiritul elevilor, pentru că vine din unitatea mintală a aceluia care instruește.

Nu este tot așa în învățământul secundar. Aci, deosebitele specialități se propun de atâția specialiști diferiți. Sunt atâtea spirite care vin să lucreze asupra aceluiași spirite, adică asupra aceleiași clase de elevi.

Prin urmare, o problemă foarte grea, și specială învățământului secundar, este aceea de a armoniza colaborarea didactică și educativă a profesorilor secundari. Altfel, diferitele tendințe ale mulțimei profesorilor, care

vin să lucreze asupra acelorași spirite, poate să producă o dezarmonie sufletească, o discordanță între cunoștințe și tendințe, care, în loc, să ducă la o educațiune a naturii omenești, ar putea să ducă la o desorientare, dacă nu o sfărâmare a ei.

Iată numai una din multele probleme care se impun reflexiunii noastre pentru pregătirea corpului didactic secundar.

Și de aceea sunt sigur că legea pentru învățământul normal va prevedea și formarea completă a corpului didactic secundar.

Deosebit de aceasta, D-lor Senatori, o necesitate politică, prea mult timp neglijată, îndreptează atențiunea noastră către soarta corpului didactic secundar; o necesitate politică izvorită din situațiunea actuală în care se găsește această parte a educatorilor poporului. Este o situațiune excepțională, care merită să fie relevată și adusă astăzi la cunoștința țării, în acest moment deosebit și solemn, când ea caută să-și formuleze răspunsul ce trebuie să dea la cuvântul Coroanei.

D-lor Senatori, situațiunea corpului didactic secundar este astăzi, din toate punctele de vedere, una dintre cele mai critice, și starea ei critică se resfrânge asupra culturii noastre. Ar fi, prin urmare, aci vorba de lecuirea unei răni sociale, dacă s'ar atinge cu prevederea necesară această problemă importantă și complexă a culturii noastre.

D-lor Senatori, se cunoaște desigur în parte chestiunea. Este una din marele greșeli ale fostului ministru de instrucție că educatorii poporului, de cari vorbim, se găsesc astăzi într'o stare de spirit deprimată, păgubitoare misiunii lor, nu numai din cauza situației lor materiale, în mod excepțional și nedrept scăzute, dar din

cauza lovirei în prestigiul lor moral, lovire adusă în condițiuni, când or cine se putea aștepta, ca tocmai ministrul instrucției publice, conducător al învățământului și apărătorul firesc al educatorilor, să-și dea toate silințele spre a ridica și prestigiul și starea morală a colaboratorilor săi în marea operă educației publice.

În timpul de criză prin care trecea țara, corpul didactic secundar îndurase fără murmur reduceri dureroase și excepționale în starea or materială. Se știe bunăoară că legea d-lui Dr. Istrati prevăzuse pentru corpul didactic secundar suma de 420 de lei lunar pentru 15 ore de lucru pe săptămână, în loc de 360 de lei pentru 12 ore pe săptămână, cum era mai înainte. Nu voiu intra în detaliile chestiei, voiu atinge doar atât, cât este nevoie pentru ca să se vadă de ce este vorba. Sporirea salariului dela 360 la 420 se făcuse pentru un spor de lucru dela 12 ore la 15; deși nu era proporțională — căci nu se adăoga la salar atât cât se adăoga la lucru — totuși profesorii erau mulțumiți, fiind-că, pentru o îmbunătățire oare care a mijloacelor de viață, li se da puțința de a-și lega munca mai mult de școală și a nu căuta aiurea o îndreptare a stărei lor materială, prin muncă în alte direcții. Atunci a venit cu calculele sale fostul ministru de instrucție publică și aplicând la chestiile de conștiință socotelile regulii de trei ale matematicii, și-a zis: dacă profesorii sunt mulțumiți cu 420 de lei pentru 15 ore pe săptămână, *trebuie* să se mulțumească și cu 336 de lei, după calculul său, pentru 12 ore pe săptămână; și atunci a venit curba, celebra curbă care s'a aplicat la salariile tuturor funcționarilor, și în loc să cază asupra salariilor profesorilor fixate prin legea lor de numire, s'a aplicat la un salariu redus prin calcule matematice, prin urmare la cel de 336 lei

și s'a găsit că se cuvine profesorilor — în urma socoltelilor de tot felul — numai 332 lei exact; iar gradația la care are dreptul ori ce membru al corpului didactic, singurul lui mijloc de a i se recunoaște vechimea în serviciul statului, în loc să se aplice la salariul primitiv, s'a aplicat tot la acest salariu ciuntit prin calcule și prin curbe.

Aceste nedrepăți au fost expuse de profesorii în memorii foarte argumentate și documentate, după ce țara scăpase de criză și guvernul se lăuda cu excedente bugetare; iar plângerea lor a fost adusă la cunoștința ministrului, șefului și protectorului lor fiesc. Atunci ministrul instrucțiunii publice, în momentul acela de restriște al profesorilor, în loc să le ridice moralul și să dea ca pretext al refuzului ori ce alte considerații mai înalte, i-a respins pur și simplu, sub cuvântul — și aci este lovitura dureroasă care a rănit inima corpului didactic și l-a deprimat — sub cuvântul că corpul didactic nu se bucură de stima și de simpatia cetățenilor și a opiniei publice.

Nedreaptă învinuire, Domnilor Senatori, și neprevăzătoare. Nedreaptă, fiindcă profesorii se bucură în de obște de simpatia concetățenilor și aceasta se întemeiază pe activitatea lor socială și culturală.

D-l N. **Economu** *vice-președinte*. Domnilor Senatori, fiind ora 5, voiți ca ședința să se prelungească?

Voci: Da ! Da !

Nu e, Domnilor Senatori, mișcare culturală în țară, care să nu fie începută de profesori și condusă de dânsii. Ateneele, ei le înființează; societăți și organizari de bineacere publică, ei le alcătuesc. Și cui se datorește înfiin-

țarea și efectul real al «Ligei pentru unitatea culturală a tuturilor Românilor» în diferite secțiuni din orașe? Și cine sunt inițiatorii băncilor pentru înlesnirea mulțimei nevoiașe?

Dar, Domnilor, învinuirea a fost și o imprudență politică ce atinge adânc multe interese culturale. Chiar dacă corpul didactic nu și-ar revărsa activitatea lui culturală, mai departe de cât îndatoririle catedrei, cum o face astăzi, și cum a făcut-o până acum; chiar dacă ar fi trebuit să fie stimulat mai mult, ca să și dea maximul de lucru posibil pentru țară, de sigur că nu era mijlocul cel mai potrivit tocmai acesta, de a-i arunca în față așa expresiune de dispreț, și de a-l alunga cu aceste vorbe aspre și deprimante, că nu merită îmbunătățirea materială, pentru că nu se bucură de stima opiniunii publice.

Aceasta a imprimat corpului didactic o stare de spirit abătută, nepotrivită cu menirea lui.

Și, D-lor, când totul se face ca să se recruteze, din preocupății serioase de Stat, prin condiții selective cât se poate mai stricte, cei mai aleși, cei mai distinși și mai bine pregătiți pentru cariera aceasta spinioasă — căci statul are grija și datoria de a încredința educațiunea publică aceluia care poate să ridice sufletul națiunii; și când, după ce se îngreuiază intrarea în corpul didactic prin atâtea mijloace de alegere riguroase, arunci asupra lui descășterarea, nu este aceasta calea cea mai sigură de a desorganiza o carieră așa de delicată? Și, pentru aspirațiile culturei noastre, nu e acțiunea cea mai răstăcită, ca tocmai pe acești apostoli să-i deprimi și să-i pui în imposibilitate de a ridica pe alții? Căci, D-lor, este firesc lucru; nu poți să dai curaj altuia, când îți lipsește ție; nu poți înălța pe alții, când te simți coborât; nu poți da energia sufletească, de care poporul are nevoie, când te simți turtit sub greutatea disprețului care cade

cu atât mai apăsător, cu cât vine dela înălțimea oficialității ministeriale.

Iată un păcat mare săvârșit contra culturii noastre. Când un om de stat scade în educatori energia sufletească și morală pe care ei trebuie s'o imprime generațiilor viitoare, aceasta însemnează o desarmare sufletească în lupta noastră culturală, o desarmare periculoasă pentru noi, cari avem atâtea de cucerit pe terenul aspirațiilor noastre ideale (*Aplauze*).

De aceia D-lor, văd o preocupare serioasă de stat, bine chibzuită, atunci când se aduce în discuție din nou cestiunea corpului didactic, sub forma unei legi de pregătire a educatorilor publici.

Atunci, D-lor, poate că vom vedea de nu este cu putință și de nevoie a se recurge la mijloace noi, spre a întări valoarea și prestigiul social al educatorilor, și în special al corpului didactic secundar. Poate că pregătirea lui îi lipsea nota unor trăsături prețioase, care, accentuându-se, l'ar înălța mai mult în demnitatea lui publică și profesională.

Formarea corpului didactic secundar nu a fost complet studiată până astăzi în țara noastră; nu i s'a dat aceiași atenție, care s'a dat formării învățătorilor și institutorilor; nu s'au luat în considerare toate greutatele misiunii lui, toate împrejurările situației în care se găsește el în societate și în stat, pentru ca să fie mai din nainte și deopotrivă exercitat sistematic în toate funcțiunile importante ce se coprink în sarcina așa de delicată de apostol. Trebuie, d-lor, să se caute a se introduce și fixa intenționat în sufletele educatorilor tot ce așteptăm ca ei să depue și să organizeze în sufletele pe cari le vor educa, toate formele de energie ale vieții omenești; trebuiesc stimulate și dezvoltate nu numai pu-

terile de cunoaștere, dar sentimentele, simțul frumosului ca și simțul religios, simțul datoriei civice ca și idealurile aspirațiilor naționale; toate trebuiesc deșteptate și sistematic cultivate, ca ele să fie o forță vie, activă, pentru evocarea aceluiași energii în sufletele tinere ce li se încredințează. Să devină o trebuință organică atât dorul de muncă liniștită și încordată în timp de pace cum și aptitudinea de luptă a omului ce va fi chemat o dată să-și pue peptul pentru apărarea patriei (*aplauze*).

În aceasta, d-lor, vedem atingându-se cestiunea educatorilor cu două cestiuni mari, pe cari le amintesc, numai întru cât stau în legătură cu dânsa.

Este, mai înainte de toate, cestiunea pregătirii militărești a educatorilor poporului. Pentru învățători și pentru institutori lucrul se pare aproape câștigat în convingerea celor cari s'au gândit la această cestiune. Tot așa trebuie stabilită de clar și de sigur ideea și pentru școlile de cultură generală, fiindcă spiritul bărbătesc de apărare și întărire națională trebuie să străbată toate sufletele și întregul nostru organizm educativ. Profesorul în genere trebuie să fie nu numai înarmat cu mijloace în contra ignoranței, dar trebuie să fie înarmat și cu mijloacele necesare pentru apărarea patriei.

D-lor, este timpul să se pună odată lămurit și hotărât cestiunea, asupra căreia de altminteri par înțeleși mulți din țara noastră, cestiunea militarisării învățământului public; instrucțiunea și pregătirea militară să fie la baza treptelor întregului învățământ, primar și secundar. Or ce cetățean, eșit din școalele românești, să poată fi în stare, pregătit cu cunoștințele și cu exercițiile unui bun militar, să servească la nevoie ca apărător destoinic al țării; fiindcă, D-lor, o țară unică, cum ea noastră, cu

aspirațiuni mari, nu poate să fie decât o țară cultă și o națiune armată (*aplauze*), așa încât la dictonul obicinuit *școala și biserica*, dicton foarte întemeiat, noi trebuie să adăogăm, după sfatul vremurilor, și *armata*. Numai astfel, întrunind la un loc, într'o comună încordare, toate aceste energii sufletești și materiale, putem fi pregătiți pentru eventualitățile mari ce să urzesc împrejurul nostru și care ne așteaptă. (*Aplauze*).

O altă cestiune, D-lor Senatori, care stă în legătură cu pregătirea corpului didactic secundar, este cestiunea mare, anunțată încă prin programul partidului conservator, cestiunea *întăririi Universităților*.

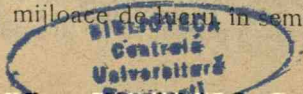
Întărirea universităților conține, în două cuvinte, o întregă mișcare și un întreg program cultural.

Întărirea Universităților însemnează mai întâi organizarea lor. Oricât de straniu ar suna, trebuie s'o spun: universitățile, astfel cum sunt astăzi, nu corespund ideii unei Universități, în înțelesul strict și modern al cuvântului. Ași putea zice chiar, fără exagerare, că avem mai de grabă numai facultăți, avem adică numai materialul din care vom putea organiza Universitățile.

Facultățile, așa cum funcționează ele astăzi, trăesc izolate unele de altele, ca părți separabile; și ele trebuie puse într'o legătură organică, așa că fiecare să se resimtă de viața tuturor și toate să se influențeze și ajute unele pe altele; numai atunci vom avea un corp de științe înalte, o Universitate, în care adevărurile circulă libere dela o margine la alta; până atunci vom rămânea tot în sistemul vechiu francez, părăsit și de Francezi, al facultăților izolate și separabile.

Întărirea Universităților mai însemnează înzestrarea lor cu toate isvoarele de știință și de lumină, concretizate în catedre și în mijloace de lucru, în seminarii, în clinici,

1110

în laboratorii, în tot acel aparat ce s'a dezvoltat din trebuința cercetării, pentru adâncirea științei și cucerirea adevărului.

Intărirea Universităților mai însemnează luarea de garanții și mai serioase, pentru ca în corpul științific al profesorilor universitari să pătrundă numai acele spirite și energii intelectuale, din activitatea cărora se va putea revărsa, după catedrele Universităților române, lumina care să facă cinste și țării și științei.

Intărirea Universităților mai însemnează încă un lucru, însemnează îndrumarea minții și științei românești în direcția nevoilor practice ale vieții noastre, nu numai în sensul material, ci în toate sensurile, în înțelesul că luminile catedrelor universitare să meargă înaintea voinei neamului nostru, în toate direcțiile, să ne ajute în deslegarea problemelor timpului și în luptele practice și în luptele ideale, cerute de aspirațiile noastre naționale (*aplauze*).

Catedra universitară trebuie să fie o școală a naționalismului și o citadelă a patriotismului (*aplauze*).

Această doctrină culturală mi se cade și mi se impune s'o accentuez aci, mai cu seamă eu, care am onoarea să represint o Universitate așezată într'o parte a țării, unde ființa și funcționarea ei se înfățișează mai întâiu de toate ca o necesitate curat națională. Căci, d-lor, din mișcarea furtunoasă ce s'a încins în statele mari de peste Prut și de peste Carpați și care face de se sgu-
due și se cleatănă parcă, din temelie, aceste mari și puternice împărății, de jur împrejurul părții superioare a țării noastre se întinde brâul de flacări al incendiului ce consumă formele învechite ale așezămintelor acestor state vecine și centrului cultural ieșean îi revine astfel și o importanță nouă și deosebită, care nu poate scăpa

unui spirit politic prevăzător. În adevăr, acolo, d-lor sufletele fraților luați de vârtejul colosal al mișcărilor politice și sociale vor găsi mai întâiu de toate, ca mai aproape, portul de scăpare al forțelor înfrânte sau pe acela de reculegere al speranțelor lor șovăitoare; acolo vor putea cei rătați și amenințați de naufrag pe talarurile infuriate ale unei mări răsvrătite, pe care o știm, să vadă de departe lucind farul călăuzitor al unei culturi cunoscute și să zărească acolo de departe fâlfâind stindardul glorios, pe care vijeliile vremilor seculare neputându-l smulge, l-au înfipt și mai statornic ca semn de ordine și civilizație în Orientul Europei. (*Aplauze*). Țara, conștientă de nevoile timpului, de puterile și datoriile sale, trebuie să dea centrului cultural ieșan toate posibilitățile, ca să-l pună în stare a răspunde în mod demn la chemarea lui istorică, dictată de instinctul de conservare al neamului nostru întreg.

D-lor Senatori, tot așa de necesar este, firește, să se revadă organizarea și întărirea ambelor Universități, fiindcă aceasta stă în legătură strânsă și cu întreaga noastră mișcare culturală și cu problema de actualitate care se anunță de Mesagiu, formarea educatorilor publici.

Mai înainte de a trece la o altă ordine de idei, să mi dați voie, D-lor Senatori, ca, fără a mă depărta încă de cestiunile de educațiune și de învățământ, să relev o cestiune de metodă în opera de reformă a învățământului, metodă care, inaugurată la noi de actualul ministru al instrucțiunii publice, este menită să aducă foloase imense din multe puncte de vedere.

D-lor, în vederea unei reforme a învățământului nostru întreg, două căi, două metode erau posibile. Una, aceea cunoscută : legiuitorul, reformatorul, se închide în în-

țepciunea sa personală, se închide în biblioteca sa ori a altora, deschide cărțile respective, legile importate din alte țări, și așterne un proiect de lege pentru reformarea cutărei părți din organismul școlar, ori a învățământului întreg. Dacă se potrivește planul de reformă și cât se potrivește cu nevoile și împrejurările concrete și reale ale țării noastre, asta, e o cestiune grea, de sigur, dar secundară în modalitatea aceasta de legiferare.

Mai e o altă modalitate. Se caută să se descindă în modul de gândire, în modul de concepere al mai multora, al celor mai mulți, ba, dacă se poate, al tuturor factorilor ce iau parte direct ori indirect la alcătuirea și viața școlară, și la marea lucrare complexă a educației publice. Se anchetează astfel starea reală și de fapt a conștiinței la care se referă reforma; se caută să se culeagă impresiile, părerile, observațiile adunate din experiență, din viață. Și, o dată cunoscându-se starea de fapt a mecanismului actual educativ, în toate lacunele sau în toate bunurile lui, atunci vine legiuitorul și adaptează la starea și nevoile reale, îndreptările cerute de trebuințele organice ale școlii.

Această procedare s'ar putea numi democratică, față cu cealaltă, care are mai mult un aer absolutist și dictatorial.

Din punctul de vedere al sociologiei practice, ea este corolarul acelei procedări științifice pozitive, care ne îndeamnă să nu întoarcem ochii dela realitatea lucrurilor, asupra cărora vrem să punem mâna de reformatori, ci să căutăm a cunoaște mai întâiu exact modul ei de a fi, în toate liniamentele esențiale.

Din punctul de vedere pedagogic și anume al pedagogiei politico-sociale, e o procedare tot așa de înțeleaptă-

Punând întregului corp didactic din țară, dela cel mai smerit învățător până la profesorul universitar, probleme privitoare la toate cestiunile însemnate ale învățământului și educației naționale, se dă prilej de încordare mintală, și de exercițiu al facultăților aplicate la aceste probleme. Și un biolog, care cunoaște tot așa de bine legile vieții sociale ca și pe al celei umane, a putut să se inspire din legea universală a vieții: că funcțiunea face organe, când a recurs la această procedare pentru pregătirea opere sale de reformă școlară.

Și din punct de vedere pur politic, Domnilor Senatori, această metodă este semnul unui luminat patriotism, fiindcă prin ea se ridică în ochii săi proprii corpul didactic — care are atâta nevoie să fie ridicat după ce a fost așa de jos coborât; el devine astfel colaboratorul conștient al unei mari opere naționale de așezarea învățământului și educațiunii publice pe o nouă temelie solidă, și contribuie la punerea pietrei fundamentale a ei.

Ori câte silințe ar pune unii ca să scază însemnătatea acestei procedări, or câte critice i-ar aduce, toate încercările pătimase nu vor dovedi decât un lucru, încă odată și mai bine, că unii oameni politici în țara noastră nu sunt așa de scrupuloși în alegerea armelor de luptă și că ori ce armă, care poate izbi în adversar, este bună, chiar dacă periclitează interese mari de stat. (*aplauze*).

Astfel, Domnilor, am văzut recurgându-se, pentru a se scădea însemnătatea și valoarea acestei mari lucrări de anchetă și de studiu asupra învățământului nostru public, la afirmații cari, întru cât sânt neadevăruri, nu pot să facă onoare aceluia care le-a întrebuintat. S'a zis, D-lor, s'a scris chiar că, pe când ancheta lucra la culegerea răspunsurilor pentru a se vedea opinia generală a corpului didactic, în dileritele chestiuni, o altă comisie ar

fusese însărcinată a elabora proiectul de lege, care trebuia să fie adus acum în desbaterile D-voastră. Acest neadevăr a fost scris și subscriș de un fost ministru, de un fost consilier al tronului, numai ca să dărâme ceva din însemnătatea acestei opere sociale, pe care nimic nu va putea să o scadă în ochii cunoscătorilor, în ochii oamenilor serioși de știință.

Dar, D-lor, mi se pare că această procedare de a dărâma o operă de interes public cu afirmații neadevărate, este o tactică de luptă care, nu numai afară din parlament dar și în parlament, face parte din un sistem statornic pentru unii dintre oamenii de marcă ai partidului liberal. N'ați văzut chiar aici în Senat mai deunăzi, când s'a discutat proiectul de lege adus de D-l Ion Lahovari pentru complectarea legii de înstrăinarea bunurilor statului, un om de seamă, tot un fost ministru liberal, D-l Vasile Lascar, silindu-se, cu toată abilitatea spiritului său, să chinuiască legea lui Caragea, numai ca să scoată dintr'ânsa, după cum a arătat într'un mod așa de documentat D-l Economu, afirmațiunea vătămătoare intereselor statului, că embaticarii au drept la toate bogățiile subsolului? Și scesta pentru ce? Numai ca să-și facă o armă de luptă, din argumentul că legea ar fi neconstituțională.

Când îl ascultam astfel vorbind pe d-l Vasile Lascar, și când îmi aduceam aminte și celelalte mijloace de luptă întrebuințate în afară de parlament în chestiunea reformei învățământului, îmi puneam întrebarea: Oare în politică a spune neadevărul și a căuta să induci spiritele în eroare, să fie o procedură permisă? Nu merită să fie relevată și înfierată?

Cu această întrebare, D-lor Senatori, să-mi dați voie să trec într'o altă ordine de idei.

Intr'o conferință foarte interesantă a unui profesor de la Universitatea din Berlin, un filosof de mare valoare al generației actuale, d-l Friederich Paulsen, intitulată «Politica de partid și Morala», am citit câte-va rânduri, care sunt descurajatoare, dacă ar fi rămas definitive și nu și-ar fi găsit corectivul în considerațiuni finale.

«Stă în natura luptelor de partid ca și în aceia a războaielor, zice Paulsen, de a întrebuița *amăgirea* ca mijloc de luptă. Toată scara: minciuna, mistificarea, înșelătoria, lingușirea, prefăcătoria, își găsesc aci aplicarea. În vinătoarea sufletelor sînt aceleași mijloace ca și în vinătoarea robilor.»

Cu alte cuvinte, adaugă el mai departe, «în lupta partidelor se desvoltă o adevărată *artă de a minți*.»

D-lor, dacă în adevăr aceasta ar însemna a face politică, ar însemna că trebuie să renunți la demnitatea de om, ca să intri în luptă pentru ceea ce înțelegi că este apărarea ideilor și interesului general. Dar, din norocire, cred că *tot adevărul* este arma cea mai puternică și în luptele politice.

Dacă s'ar căuta, D-lor Senatori, să se facă din acest punct de vedere bilanțul moral al partidelor noastre politice, cât ar fi de interesant pentru istoria culturii și moravurilor și cât ar fi de potrivită o astfel de cercetare acum, când suntem în ajunul jubileului a 40 de ani de viață politică constituțională, de regim reprezentativ! Și de sigur că vr'unul din multele spirite distinse, cari împodobesc viața politică a partidelor noastre, se va simți ispitit de importanța chestiunii: Ce sunt și ce vor partidele noastre politice astăzi, în momentul acesta al vie-

ței noastre naționale? Ce idealuri urmăresc; și prin ce mijloace?

Mie să'mi dați voe, Domnilor, nu să dezvolt această chestiune, dar să relevz numai câteva puncte și să fac câteva constatări.

Un prim punct, pe care îl voi releva, este faptul că astăzi lumea noastră politică pare a fi convinsă, că, pentru o viață normală, sănătoasă, a țării și a Statului nostru, existența a două și numai a două partide mari și bine organizate, este o condițiune indispensabilă.

Această doctrină s'a formulat hotărât în ambele camere și nu a fost contrazisă de nimeni.

Al doilea punct este, Domnilor, că, dintre aceste două partide, partidul conservator, care este considerat și de către partidul advers ca partid prin excelență al ordinei, al măsurilor cumpănite și al evoluției chibzuite, e, în momentul istoric actual, nu numai reprezentantul neîndoios al naționalismului celui mai demn și mai curat, dar, în acelaș timp, apărătorul convins și intrasigent al ideilor cucerite de spiritul modern pe terenul libertăților publice în genere.

Nu mai departe, în sesiunea trecută, și tot la discuțiunea Mesagiului, D-l Dimitrie Sturdza, șeful recunoscut al partidului liberal, a făcut o interpretare a Constituției noastre, în așa fel, în cât a fost nevoie ca șeful partidului conservator, D-l Gheorghe Cantacuzino, să răspundă în modul următor: «D-sa,—adică D-l Dim. Sturdza,—a schițat chiar cadrul unei Constituțiuni noi, *ad usum delptrini*, dorită de D-sa, dar care, sper, pentru binele țării, că va rămânea pururea pierdută în ceața unui viitor depărtat

«Nu știu dacă D-nu Sturdza, în cuvîntarea sa, vorbind despre aplicarea și înțelesul Constituțiunei noastre, a re-

produs cu exactitate gândirea partidului liberal. Pot însă asigura pe șeful partidului liberal că partidul conservator nu se va depărta nici odată de *spiritul larg și liberal al Constituțiunii* noastre, și că dânsul va sta cu hotărâre și energie în calea oricărui guvern care se va încerca a știrbi ceva din *drepturile suveranității naționale!*».

Un alt punct, pe care vreau să-l constat, este că partidul liberal în cele două și singure mari reforme pe care le aduce în programul său, casa rurală și votul universal, simte parcă nevoie de a se sprijini pe protecțiunea morală a partidului conservator, ca să poată să spere că odată aceste reforme vor putea fi admise și trecute; așa încât cuminența politică a partidului conservator pare a se fi impus și partidului advers, ca o călăuză în viața lui politică. Această constatare o estrag, D-lor, din ultimul discurs ținut la discuțiunea mesagiului, de către D-nu Ion Brătianu, în Cameră.

În privința votului universal, D-nu Ion Brătianu, după ce arată starea ideală ce ar resulta dintr'un sistem politic în care «toți locuitorii vor putea lua parte cu conștiință la cârmuirea Statutului», spune că la această reformă ideală nu admite să i se poată aduce decât o singură critică, anume: că nu ar fi *oportună!* «Înțelegem, zice D-sa, să mi se facă obiecțiuni relative la *oportunitatea* acestei reforme». Și, mai departe, admite că, pentru realizarea ei, va trebui să se *pregătească țărâmul*; dar că pregătirea țărâmului ar fi o operă conservatoare; prin urmare numai atunci, când partidul conservator își va fi îndeplinit opera sa de pregătire a spiritului public, și când va simți și va declara că opera este desăvârșită, numai atunci, țărâmul fiind pregătit, votul universal va putea să devină o realitate.

Citez. «Trebuie pregătit țărâmul, zice D-nu Brătianu, — sunt

propriile sale expresiuni luate din *Voința Națională*, — și aceasta era operă pentru conservatori».

«Trebuia ridicat țăranul economicște, trebuia să i se ridice nivelul moral și cultural, și aceasta era o operă rațională și *eminamente conservatoare*».

Deci introducerea și aplicarea uneia din reformele cele mai esențiale a partidului liberal, votul universal, este condiționată de acțiunea politică și de chibzuiala practică a partidului conservator.

Și tot așa este și cu Casa rurală.

Pentru Casa rurală D-nu Brătianu, spune deadreptul că proiectul Casei rurale este o idee conservatoare.

«Printre măsurile conservatoare, zice D-sa, este și aceea de a înlesni țăranilor de a deveni proprietari de pământ. *Nu e o bază mai conservatoare decât aceasta. Noi, când am vorbit de Casa rurală, ne-am gândit la un proiect conservator*».

Și după ce arată că toți bărbații politici distinși ai partidului liberal au primit ideia Casei rurale, când e întrebat pentru ce atunci n'au adus'o la îndeplinire, a răspuns. «*N'am vrut s'o aplicăm imediat, fiindcă am vrut ca să intre și în convingerile chiar ale adversarilor noștri*».

Cu alte cuvinte așteaptă și caută să aibă și aprobarea partidului conservator.

D-lor acestea sunt simple constatări, la cari mai adaug încă una.

Spiritul antiliberal pe care d. Dimitrie Sturdza, ca șef al partidului liberal, l-a aplicat în tălmăcirea Constituțiunii, îl vedem impus și pus în practică în concepția și în viața partidului liberal. Idealul absolutismului celui mai riguros, adică o turmă și un păstor, iată care e concepția de partid a marelui partid liberal. Raportul șefului către membrii partidului, după expresiea spusă aici, în plin Senat, de D-I

Sturdza, este aceea a unui «generalism în civil» față cu soldații săi. Comandă din partea șefului, supunere oarbă din partea supușilor—iață formula raportului dintre membrii partidului și șeful partidului. Aceasta a făcut ca un reprezentant al concepției conservatoare despre partid politic să formuleze ideea partidului conservator și prin aceasta să arate încă odată că, în partidul conservator, se respectă ideile moderne ale libertății și demnității omenești. (*Aplauze*). «*Dați-mi voie, d-lor, — zicea d. Tache Ionescu — să închei spunând D-lui Sturdza un ultim cuvânt. Ne-a zis că concepțiunea național-liberală de partid politic e un regiment comandat de un general și în consecință la 1899 d-sa s'a retras fără să se consulte cu colegii din partid. In contra acestei concepțiuni național-liberale, noi zicem că un partid este o concepție de oameni liberi în serviciul unui ideal!*» (*Aplauze*).

Și când acești oameni liberi, lucrând în serviciul unui ideal, se întâmplă că, pentru a se înțelege, pentru a ajunge la concluziuni comune, discută între ei, cum discută oamenii liberi între ei, atunci oamenilor neliberi cari nu sunt deprinși cu discuțiunea, aceasta li se pare ceartă, li se pare discordie, neunire. Astfel se explică, întru cât sunt sincere, afirmațiunile partidului liberal că în partidul conservator nu ar fi unire.

Dar unirea, D-lor, se realizează în două feluri. Unitatea de acțiune, de care are nevoie o asociație de oameni ce lucrează în vederea unui plan și scop unitar, se poate realiza în două feluri: sau printr'o înțelegere eșită dintr'o discuțiune, în care fiecare a pus și a lăsat ceva din convingerile sale, și atunci hotărârile definitive sunt, cum se zice în mecanică, «rezultanta» forțelor voluntare ale mai multor oameni liberi. Acesta este cazul partidului conservator. Sau unirea se poate manifesta altfel: prin

simplică aducere la îndeplinire a hotărârilor unei singure voințe. Acesta e cazul partidului liberal.

Acum, D-lor, este evident că, din punct de vedere al luptelor politice, se poate ca unitatea aceasta rigidă a unei singure voințe, împrejurul căreia se cristalizează masa compactă și coerentă a partidului, să se înfățișeze de multe ori cu o forță de rezistență și de atac mai mare. Dar de câte neajunsuri e isbit sistemul acesta de a organiza unitatea și armonia într'un partid !

Să'mi dați voie să vă citez câte-va rânduri, în privința aceasta, tot din cugetătorul care și-a exprimat gândul asupra luptelor de partid în raport cu morala

Iată ce zice *Paulsen* :

«Acest avantaj are în contra sa un pericol. Pericolul este că, în cazul acesta, concentrându-se toată activitatea propriu zisă a hotărârii și a voinței într'un singur punct, părțile periferice se atrofiează treptat prin lipsă de acțiune proprie; odată cu inițiativa, ele își pierd și spontaneitatea; atunci se produc fenomene de paralizie în domeniul inteligenței, voinței și conștiinței; corpul întreg își pierde sensibilitatea; mari afecțiuni interne se pot desvolta fără măcar să fie simțite, și boala poate progresa departe, fără să fie băgată în seamă, din cauza lipsei de sensibilitate spontană și de sentimentul răspunderii în părțile marginase».

D-lor, poate că filosoful Germaniei contemporane are dreptate în acest diagnostic al vieții unui partid politic și poate că neajunsurile și unele din boalele partidului liberal au și fost relevate în rândurile citate.

Ce este, în adevăr, această concepție neliberală și absolutistă a constituțiunii și vieții de partid, așa cum o susține și o propagă partidul liberal, dacă nu un

simptom patologic pentru un partid politic, care se mai numește încă și liberal ?

Ce este, D-lor, dacă nu o paralizie de inteligență, de voință, de conștiință, acea incapacitate a lui de a formula rezoluțiuni cari să fie aplicabile la nevoile actuale ale țării, iar nu peste 100 de ani ? (*Aplauze*).

Și ce este altceva de cât tot un semn de boală, acea tendință materialistă care s'a înfipt în organismul partidului liberal ca un cancer și 'i distruge toată vitalitatea, toată noblețea energiilor intelectuale ? Spiritul acela de afaceri, care se desvoltă în atmoslera năbușitoare a creditelor și a băncilor, deprimă și usucă toată vloga vieței sufletești, toată puterea minței și inimei liberale.

D-lor, dacă partidul conservator s'ar gândi numai la succesele sale și numai la coroana unei biruințe ușoare în lupta sa cu adversarii în fața istoriei, ar putea foarte bine să spună partidului liberal : coboară-te în bolțile întunecoase și reci ale creditelor și băncilor ; eu mă urc spre culmile pline de lumină ale idealului.

Și în adevăr D-lor, îmi închipuesc întrecerea acestor două partide în fața istoriei la serbarea jubileului. Imi închipuesc această serbare ca un tribunal de judecată al istoriei, și geniul neamului nostru, nemuritor și divin, așezat pe jețul de glorie al veacurilor, întrebând partidele politice : Ce ați făcut pe acest pământ ? Ce ați făcut pentru mine ?

Partidul liber, absorbit în socotelile băncilor și ale creditelor și fascinat de strălucirea aurului, poate nici nu va auzi întrebarea.

Partidul conservator însă totdeauna la postul datoriei sale istorice, se va ridica, mandru de prezentul și de trecutul său, și depunând tesatul de preocupățiuni naționale, umanitare, politice, sociale și economice, așa cum se găesc în proiectul de răspuns la Mesagiul Tro-

nului, va putea răspunde : am scos la lumina zile co-
morile puse de Dumnezeu în pământul străbun și am
mărit astfel bogăția țării (*aplauze*), fără să înjug statul
la economiile barbare ce-i strivesc organismul și-i pa-
ralizează funcțiunile (*aplauze*); am întărit energiile fizice
ale țării, oțelindu'i curagiul care 'l dă prezența unei arme
sigure într'o mână ageră și deprinsă cu mânuirea ei
dibace; am întărit energiile sufletești ale națiunii, dând
științei toate posibilitățile de a lumina mințile, credinței
toate condițiunile de a înălța sufletul, educațiunii publice
toate mijloacele de a desvoltă și de a armoniză energiile
naturii omenești și aspirațiunile sufletului românesc.

Și atunci va putea răspunde la întrebarea pusă de
geniul neamului nostru, ce ai făcut pe acest pământ ? cu
vorbele mândre ale ginteii latine în fața lui D-zeu : «Pă-
rinte, pe tine te-am reprezentat». (*Aplauze prelungite*).

BIBLIOTECA CENTRALĂ
UNIVERSITĂȚII
BUCCUREȘTI

